

De Illusie van Passend Onderwijs

Een analytisch memorandum over de institutionele kloof tussen de systeemwereld en de leefwereld van het gezin (2014-2026)

Auteur: Initiatief Resonant

Datum: Mei 2026

Status: Beleidsdocument / Position Paper

SAMENVATTING

Dit paper analyseert de invoering en de maatschappelijke gevolgen van de Wet Passend Onderwijs (1 augustus 2014). Wat door de centrale overheid en haar institutionele partners werd gepresenteerd als een inclusieve hervorming om elk kwetsbaar kind een volwaardige plek te bieden, is in de praktijk uitgelopen op een systemische crisis. Dit document legt de structurele weeffouten bloot: het top-down ontwerpproces zonder reële burgerparticipatie, de financiering van een institutionele lobby die de stem van de ouders overstemt, het langdurig ontbreken van inhoudelijk toezicht door de inspecties, en de reductie van de leerling tot een administratief datapunt. Tot slot agendeert dit paper de diepe institutionele paradox waarbij systeemfalen eenzijdig wordt verlegd naar de individuele verantwoordelijkheid van ouders, met destructieve gevolgen voor het gezin en de toekomst van het kind.

1. Inleiding: De Belofte versus de Structurele Realiteit

Op 1 augustus 2014 trad de Wet Passend Onderwijs in werking. De politieke belofte achter deze grootschalige stelselwijziging klonk nobel en maatschappelijk noodzakelijk: elk kind verdient een optimale, passende onderwijsplek, bij voorkeur binnen het reguliere onderwijs in de eigen wijk. Scholen kregen een wettelijk verankerde zorgplicht om deze belofte in te vullen. De doelstellingen waren helder gedefinieerd: minder bureaucratische druk, meer maatwerk op de werkvloer en een absolute reductie van het aantal langdurig thuiszittende kinderen.

Ruim een decennium later wijzen alle empirische indicatoren op een fundamenteel mislukte transitie. Het aantal thuiszitters heeft recordhoogtes bereikt, ouders raken uitgeput in langdurige juridische en administratieve procedures, en onderwijsprofessionals op de werkvloer kampen met een onhoudbare werkdruk en uitval. Deze uitkomst is echter geen incident, noch kan deze worden toegeschreven aan incidentele onwil van individuele actoren. Zowel de burger (het gezin) als de professional (de docent en zorgmedewerker) zit klem in een framework dat vanaf de tekentafel is ontworpen door en voor instituties, zonder aansluiting bij de weerbarstige praktijk van de leefwereld.

2. De Weeffout van 2014: Beleidsontwerp zonder Burgerparticipatie

---

Het officiële narratief positioneert Passend Onderwijs als een breed gedragen maatschappelijke hervorming. Een historische reconstructie laat echter zien dat het stelsel het product is van een gesloten institutionele alliantie. De kaders werden exclusief uitonderhandeld en vastgelegd door de centrale ministeries (OCW en VWS), de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), de machtige sectorkoepels (de PO-raad en VO-raad) en de zorgverzekeraars, geflankeerd door gevestigde kennisinstituten.

Binnen deze bestuurlijke alliantie stonden de beheersbaarheid, stuurbaarheid en budgettaire doelmatigheid van de eigen organisaties centraal. De belangrijkste primaire stakeholder—de ouder als wettelijk vertegenwoordiger en unieke ervaringsdeskundige van het kind—was in dit gedeelde ontwerpproces afwezig. Doordat de leefwereld van het gezin structureel werd buitengesloten, ontstond er een top-down blauwdruk die blind is voor de werkelijke behoeften van zorgintensieve kinderen. Concepten zoals 'preventie' en 'transformatie' werden tot kernbegrippen verheven in abstracte werkagenda's. In de praktijk vraagt echter geen enkele ouder om papieren preventiemodellen; zij vragen om een toegeruste leerkracht, een veilige leeromgeving en directe, tastbare ondersteuning voor hun kind.

3. De Ontbrekende Verbinding: De Systeemlobby en Schijninspraak

---

Om het top-down beleid in Den Haag te voorzien van democratische legitimiteit, werd een complex stelsel van schijninspraak opgetuigd. De rijksoverheid subsidieert op grote schaal gevestigde belangenbehartigers en koepelorganisaties, die vervolgens binnen de beleidsarena worden gepositioneerd als de officiële vertegenwoordiging van de ouders. Deze constructie creëert een ernstige representatiecrisis: burgers en ouders hebben immers nooit democratisch kunnen meebeslissen over wie hun stem vertolkt, noch over de inhoud van de ingenomen standpunten.

In de praktijk draait ruim 95% van deze gesubsidieerde lobbyclubs gewoon mee in het beleidsmatige framework van de eindeloze werkagenda's. Vanwege hun directe financiële afhankelijkheid van overheidssubsidies zijn deze organisaties getransformeerd tot instrumenten van het systeem zelf. In plaats van de rauwe, vaak ongemakkelijke realiteit van de leefwereld te agenderen, hanteren zij het geaccordeerde ambtelijke jargon en zoeken zij naar compromissen in de marge. Doordat deze organisaties primair gericht zijn op het continueren van hun eigen organisatie en overlegrelaties, zijn zij vleugellam geworden: zij kunnen en zullen niet met de vuist op tafel slaan wanneer de belangen van het kind in de verdrukking komen.

Tegenover deze gesubsidieerde lobby staan onafhankelijke, bottom-up burgerinitiatieven en grassroots-organisaties die wel onvoorwaardelijk de stem van de leefwereld vertolken, zoals de Landelijke Belangenvereniging voor VSO-leerlingen (LBVSO). Deze initiatieven worden echter stevast buiten de formele besluitvorming gehouden en met minimale middelen structureel klein

gehouden. De ongefilterde stem van de doelgroep wordt zodoende effectief op afstand gehouden om het zorgvuldig geconstrueerde institutionele kaartenhuis niet in gevaar te brengen.

4. Toezicht op Afstand: Het Ontstaan van het Bestuurlijke 'Wilde Westen'

De ontwerpfouten van de wet werden gecumuleerd door een bewuste keuze voor bestuurlijk afstand nemen door de Rijksoverheid. Onder het politieke banier van 'deregulering' en 'vertrouwen in het veld' werden miljardenbudgetten en verstrekkende bevoegdheden overgedragen aan schoolbesturen en de nieuw opgerichte regionale samenwerkingsverbanden.

Gelijktijdig kregen de rijksinspecties—de Onderwijsinspectie en de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ)—de expliciete instructie om een stap terug te doen. Er werd overgestapt op een model van 'systeemtoezicht' of bestuursgericht toezicht. De inspectie controleerde of de formele procedures en de administratieve papierwinkel op hoofdlijnen klopten, maar voerde jarenlang nagenoeg geen diepgaand, inhoudelijk onderzoek uit naar de feitelijke kwaliteit van de zorg en de naleving van de zorgplicht op de werkvloer. Dit gebrek aan reële handhaving creëerde een bestuurlijk 'Wilde Westen'. Samenwerkingsverbanden konden ongestraft stringente eigen regels opstellen en honderden miljoenen aan publieke middelen oppotten als financiële reserves, terwijl de ondersteuning in de klas achterbleef en het aantal thuiszitters escaleerde. Niemand riep de besturen ter verantwoording over de feitelijke rechtsbescherming van de individuele leerling.

5. De Datafictie: Het Kind als Datapunt in de Ketensamenwerking

---

Binnen deze ruimte zoekt het systeem naar grip door middel van grootschalige dataverwerking en monitoring. Er is een techno-solutionistische illusie ontstaan: de overtuiging dat complexe sociaal-pedagogische vraagstukken beheerst kunnen worden door het bouwen van informatiesystemen, dashboards en ketennetwerken. Zodra een leerling afwijkt van het gestandaardiseerde gemiddelde, treedt een administratieve machine in werking. Het kind wordt gereduceerd tot een casusnummer, opgesloten in groeidocumenten, ontwikkelingsperspectieven (OPP's) en digitale dossiers.

Deze data stroomt continu tussen schoolbesturen, samenwerkingsverbanden, gemeentelijke wijkteams en leerplichtambtenaren, veelal op uiterst gespannen voet met de algemene privacywetgeving (AVG). Binnen deze datastromen verliezen ouders de regie over de beeldvorming rond hun kind. Dossiers worden opgebouwd en gedeeld in besloten institutionele overleggen, zonder dat de burger hier reële controle of corrigerend vermogen op heeft. De dataverwerking fungeert in de praktijk niet als hulpmiddel voor het kind, maar als een digitaal rookgordijn waarmee instanties kunnen aantonen dat zij de 'casus monitoren', terwijl de feitelijke onderwijssituatie volledig stilstaat.

6. Het Perfecte Hokje en de Mechanismen van Uitsluiting

De fundamentele crisis van Passend Onderwijs manifesteert zich ten volste wanneer een leerling niet past binnen de rigide, vooraf gedefinieerde categorieën van het framework. Het stelsel functioneert op basis van eenduidige vinkjes: Heb je dyslexie? Vinkje. Heb je autisme? Vinkje. Ben je hoogbegaafd of laagbegaafd? Vinkje. Heb je dyscalculie? Vinkje. Zolang een kind in één enkele mal past, kan de institutionele logistiek de casus verwerken.

Zodra er echter sprake is van meervoudige of complexe problematiek—zoals de combinatie van hoogbegaafdheid en autisme, of een diepgaand trauma dat nota bene binnen de schoolomgeving is opgelopen door de dwangmatige pogingen om het kind passend te maken aan het systeem, in plaats van het onderwijs passend te maken aan het kind—loopt de machine vast. Wat volgt is geen extra maatwerk, maar een geformaliseerd proces van ijsskoude uitsluiting.

Omdat docenten in overvolle klassen niet over de middelen, tijd en expertise beschikken om deze complexe ondersteuning te bieden, zet de systeemwereld specifieke linguïstische instrumenten in als afschuifmechanisme. Dit jargon is niet neutraal, maar dient om de wettelijke zorgplicht te ontduiken:

- **"Wij zijn handelingsverlegen"**: De formele verklaring waarmee de school aangeeft niet langer te kunnen of willen voorzien in de onderwijsbehoefte, wat in de praktijk fungeert als het startschot voor de verwijdering van de leerling.
- **"Zorg is voorliggend"**: Het frame waarmee de onderwijsinstutie de casus over de schutting werpt naar de gemeentelijke jeugdzorg, waardoor onderwijsverplichtingen verworden tot een exclusief zorgprobleem.
- **"Rust is voorliggend"**: Een eufemistische formulering aan de overlegtafel die de uitsluiting maskeert als een empathische maatregel. Het kind wordt geruisloos uit het onderwijstoezicht gehaald, losgekoppeld van leeftijdsgenoten en uit het zicht geplaatst om het systeem te ontlasten.

De Dubbele Standaard van de Systeemwereld

Wanneer ouders hun kind moedwillig uit het onderwijs zouden halen terwijl het kind er gelukkig is, krijgt het gezin direct te maken met de dwingende instrumenten van de leerplicht en jeugdzorg. Dit wordt maatschappelijk en juridisch gekwalificeerd als een ernstige misstand of mishandeling. Maar wanneer het onderwijs zelf kinderen via uitsluitingsmechanismen buiten de school deurt, zonder zorg te leveren en zonder nog naar het kind om te kijken—terwijl het bestuur wel jarenlang de rijks gelden voor deze specifieke leerling blijft incasseren en het kind volledig tot stilstand zet—blijft elke sanctie uit. Wat bij de burger 'mishandeling' heet, wordt binnen de instituties weggeschreven als een 'complex dossier' of een 'systeemfoutje waar we lering uit moeten trekken'.

7. Conclusie: De Destructie van de Leefwereld en Criminalisering van het Gezin

---

De uitwerking van deze dynamiek is desastreus. De wettelijke zorgplicht, die stevast bij het onderwijs ligt, wordt via ambtelijke taaltrucs als volledige verantwoordelijkheid eenzijdig op de schouders van de ouders gelegd. Terwijl de dashboards van de instituties weer groen kleuren, staan de gezinnen er in de realiteit volkomen alleen voor. Het kind verliest elk perspectief op een financieel gezonde en zelfstandige toekomst.

De ultieme tragiek van deze systeemcrisis is dat ouders systematisch worden geframed voor dit structurele falen. Ondertussen verdwijnen duizenden kinderen richting zware jeugdzorgtrajecten omdat het gezin wordt gecriminaliseerd, in plaats van dat het systeem wordt gecorrigeerd. Een fundamentele herbezinning op de menselijke maat, waarbij de rechtsbescherming en de stem van de burger weer centraal staan, is niet langer een beleidswens, maar een absolute constitutionele noodzaak.